

NORGES

»LYKKELIGE VALG»

Av f. stortingsmannen, byfogden HARALD GRAM, Oslo

DE NORSKE valg var imøtesett med megen spenning og ikke uten engstelse fra borgerlig hold. Arbeiderpartiet hadde alt på forhånd 69 representanter av Stortingets 150 og man ventet, at partiets velgertall vilde stige betraktelig.

Der hersker jo alltid en viss usikkerhet foran et valg. Der møter nye velgerskarer og man måtte være forberedt på, at den ungdom som fylte 23 år mellom valgene i 1933 og 36, i stor utstrekning vilde stemme radikalt eller iallefall være smittet av de mange slagord om »den nye tid» og den helt forandrede mentalitet. De svenske og danske valg gav jo heller ikke bare gode varsler. De viste, at sosialistene kunde stampe frem veldige nye reserver. Særlig de svenske valg i september — en måned før våre egne — vakte uro og bange anelser i borgerlige kretser også i Norge og virket utvilsomt sterkt stimulerende på Det Norske Arbeiderparti.

Det bekrefter sig jo stadig, at forholdene i de tre skandinaviske land, særlig Sverige og Norge, ligger nokså parallellt an. Problemene blir stort sett de samme og i år var likhetspunktene iøinefallende på særdeles mange felter. I alle tre land sitter der nu sosialistiske regjeringer, som meget behendig utnytter til stor partireklame den konjunkturoppgang, som hersker overalt og den derav følgende nedgang i arbeidsløsheten, som ved forrige valg hadde været det altoverskyggende spørsmål. I alle tre land var der i den senere tid gjentagne ganger sluttet »kohandel» mellom Arbeiderpartiet og et borgerlig parti. Det norske Bondeparti's stilling, som hadde bragt adskillige overraskelser i den forløpne periode, skapte også foran valget i år endel usikkerhet; men til tross for at partiet i de siste halvannet år trofast hadde støttet sosialistregjeringen, gikk det ved høstens valg sammen med de borgerlige partier og sluttet overalt listeforbund med Høire, til-

dels også med Venstre. Ja, i Buskerud fylke blev endog Bondepartiets fører, fylkesmann Hundseid, som hadde hovedansvaret for alliansen med sosialistene, valgt på 2den plass på en borgerlig fellesliste, med en Høiremann på første plass, mens Venstre stillet tredjemann. Så langt gikk altså de gamle borgerlige partier, for å opnå en felles front mot de røde.

Sosialistregjeringen vandt sikkert mange stemmer på den flotte politikk som var ført, med store bevilgninger av bidrag, som blev klattet ut til titusener av velgere. Det er en farlig mentalitet, som her er skapt, men den hjalp nok foreløbig Arbeiderpartiet fremover. En viktig faktor i valgilledet var utvilsomt også den moderate maske, hvorunder våre sosialister iår fant det klokt å optræ. Også i så henseende har vi en parallell til stillingen i Sverige, som den blev så godt skildret i siste hefte av Svensk Tidskrift. Den tilsynelatende moderasjon i Arbeiderpartiets politikk i den siste tid duperte utvilsomt adskillige velgere langt inn i borgerlige kretser, hvor resonnementet ofte var: Dette går jo ganske bra og nu er jo også sosialistene langt på omvendelsens vei.

En veldig hjelp hadde naturligvis også Arbeiderpartiet i sin ypperlige organisasjon (fagorganisasjonen naturligvis medregnet) og i sine rikelige pengemidler. Partiet, som visstnok mottok over 1 million kroner i direkte valgbidrag fra fagforeningene, hadde jo et svært valgapparat, vidt forgrenet dypt ned i rekkene, hvor særlig husagitatorene spiller en stor rolle. Alle partier søkte forresten naturligvis efter beste evne å utnytte de moderne agitasjonsmetoder med valgfilm, talekor, massespredning av aviser og brosjyrer, m. m. m. For Høires vedkommende blev valgkampen åpnet i juli ved en strålende tourné av Høires Stortingsgruppes fører, Præsident Hambro. Både han og Høires Centralstyres formann (siden 1934) fabrikeier Joh. H. Andresen nedla et kolossalt arbeide i valgkampen.

På den annen side blev Arbeiderpartiet noget genert av den uheldige gjestfrihet, regjeringen så uoverveiet hadde vist herr Trotzki. Også mange arbeidere reagerte mot denne opholdstillatelse, omenn neppe saken fikk nogen særlig betydning for valgutfallet.

Tross den politiske sløvhed, som var så fremtredende ved valgårets begynnelse, lykkedes det de borgerlige å vekke velgernes forståelse av dette valgs skjebnesvangre betydning. Kampen stod i virkeligheten om friheten eller diktatur og sosialisering. Stats-

minister Nygaardsvold søkte å stille problemet som en kamp mellom fascisme og sosialisme, men heldigvis var velgerne klar over, at der også fandtes et tredje alternativ: Den frie, demokratiske forfatning — og flertallet foretrakk dette. Arbeiderpartiet hadde ved forrige stortingsvalg (1933) storartet held med sitt slagord: »Hele folket i arbeide», som skaffet det mangfoldige nye stemmer. Det blev ikke den samme slagkraft over årets: »Norge for folket.» Da gjorde kanskje Høires: »Et fritt folk i et fritt land» sig bedre.

Et usikkert moment i valgkampen var fhv. (bondeparti-) statsråd Vidkun Quislings parti, Nasjonal Samling (N. S.). Man var på det rene med, at dette parti — som i mange henseender er en uklar kopi av Hitlers nasjonalsosialister — samlet mange begeistrede unge mennesker, hvorav dog kanskje de ferreste hadde nådd stemmerettsalderen (23 år); men også på andre hold hadde en slik kraftig, Diehardbevegelse adskillig sympati, kanskje ikke minst på ytterste høire fløi. Høire har den hele tid tatt klart og bestemt avstand fra hele denne bevegelse, men man var forberedt på at partiet kunde tape ikke så få stemmer til N. S., hvad sosialistene utvilsomt også regnet med og håpet på. »Føreren» hadde også etterhvert arbeidet sig op fra å være en dårlig og kjedelig taler til en viss agitatorisk glød, om man enn vanskelig kunde spore nogen logisk sammenheng i hans foredrag, utover en voldsom, negativ kritikk av den borgerlige maktesløshet.

Mens Arbeiderpartiet mere utpreget enn nogensinde optrådte som en samlet gruppe, stod de borgerlige sterkt splittet. For første gang på mange år stemte våre vaskeekte Moskvakommunister (undtagen i Bergen, som alltid må være noget for sig selv) på fellesliste med Arbeiderpartiet, tiltross for dette partis bestrebelse for å synes moderate og småborgerlige. På den annen side mislykkedes Høires tilbud fra forsommeren om et landsomfattende listeforbund mellom alle virkelig borgerlige partier. Høires anstrengelser for å få flest mulig lokale listeforbundsavtaler førte dog til bedre resultater enn tidligere. I 3 valgdistrikter fikk man almindelig borgerlig fellesliste, i alle landdistrikter stod Høire og Bondepartiet i forbund og ialt 10 av 29 valgdistrikter var også Venstre med i listeforbund (eller fellesliste) med Høire (tildels også andre borgerlige partier). Venstres fører og mangeårige statsminister, skibsreder Joh. Ludw. Mowinkel, var utvilsomt sympatisk instillet likeoverfor borgerlig samarbeide (særlig med Høire), fordi han klart forstod faren for et sosialistflertall, men

man vek mange steder tilbake for listeforbundet, av hensyn til Venstres såkalte radikale fløi. Denne, som ledes av »Dagbladet» og en liten klikk salongradikalere i Oslo, er dog neppe så sterk, at den i lengden vil kunne hindre det borgerlige samspill, som blir nødvendig både i kommende stortingsperiode og ved neste valg.

Stort sett kan man vel si, at den 19. oktober gav »et lykkelig valg». I allefall forsikrer alle partier, at de er tilfreds med resultatet! Deltagelsen var meget stor, når man tar i betraktning de store avstander, mange norske velgere har til valglokalet. Nøiaktige tall foreligger ennå ikke, men manntallet, som visselig er øket med adskillig over 100,000 nye velgere i 3-årsperioden, viser antagelig omkring 1,760,000 stemmeberettigede og da der vel har været avgitt omkring 1,455,000 stemmer, svarer dette til omkring 83 % deltagelse, adskillig høiere enn ved de forrige valg. Av disse fikk Høire omkring 310,000 stemmer (mot 252,000 i 1933), Frisinnede Folkeparti vel 19,000 (sist 20,000), Bondepartiet 165,000 (sist 174,000), Venstre 236,000 (sist 213,000), Radikale Folkeparti 6,400 (sist 6,900), Kristelige Folkeparti 20,000 (sist 10,000), Arbeiderpartiet 618,000 (mot 501,000), Kommunistene 4,400 (i 1933: 23,000), Dybwad Brochmanns Samfundsparti 45,000 (sist 19,000), Quislings Nasjonal Samling 26,500 (mot 27,850). Dessuten fikk noen smålister (fiskere, m. v.) 4—5,000 stemmer.

Mandatene blev fordelt slik:

Høire	36 (30)	Altså	+ 6
Frisinnede	0 (1)	»	— 1
Bondepartiet	18 (23)	»	— 5
Venstre	23 (24)	»	— 1
Rad. Folkeparti	0 (1)	»	— 1
Kristelig Folkeparti ..	2 (1)	»	+ 1
Arbeiderpartiet	70 (69)	»	+ 1
Samfundspartiet	1 (1)	»	± 0

De andre partier nådde ikke frem til representasjon hverken i 1933 eller 1936.

Arbeiderpartiets veldige vekst i stemmer var større enn de fleste hadde ventet. Man må dog ta i betraktning at kommunistene (utenfor Bergen) ikke stillet egen liste. Det er imponerende at sosialistene kunde gå så voldsomt frem, særlig i Østlandsdistriktene, hvor de alt før hadde så stor makt og hvor mange trodde de hadde skrapet bunden. Derimot fikk ikke partiet

den beregnede valuta for stemmene, forsåvidt som antallet mandater bare øket med 1 (ved fintellingen berøvedes sosialistene et av de to beregnede nye mandater til fordel for Samfundspartiet). Dette henger sammen med, at partiet på forhånd var sterkt overrepresentert, takket være valgordningens luner.

Høire fikk øket sine velgerskarer med nesten 25 % og fikk 6 nye mandater. Partiet vandt atter fotfeste i en rekke landdistrikter, hvor man sist blev slått ut. Fremgangen skyldes dels større valgdeltagelse med fremmøte av borgerlige reserver, dels nogen forskyvning i konservativ retning, særlig av Bondepartivelgere, som var misfornøiet med sosialistalliansen. Også Venstre gikk frem i stemmetall, men tapte allikevel 1 plass. Dybwad Brochmanns uklare Samfundsparti, som mere enn fordoblet sitt velgertall, beholdte en eneste plass, men føreren blev selv slått ut.

De andre små grupper forsvandt denne gang fra Stortinget, undtagen det utpreget borgerlige (vestlandske venstrefarvede) Kristelige Folkeparti, som fordoblet sin representasjon. Heller ikke Nasjonal Samling nådde frem, tross en voldsom reklame, men gikk tvertimot direkte tilbake i stemmetall, tiltross for at partiet i år stillet lister i alle 29 valgdistrikter, mens det sist kun stillet i 17. Man er dermed forhåpentlig ferdig med denne bevegelse, som ikke passer på nordisk jordbund. Smågruppene kastet bort adskillig over 100,000 stemmer, som blev helt urepresentert på Stortinget.

Bestemmelsene om adgang til listeforbund, som i 1930 kom inn i vår valgordning efter svensk mønster, blev som nevnt i år benyttet av de borgerlige partier i langt større utstrekning enn tidligere og fikk da også en avgjørende innflytelse på valgenes utfall. Uten noget listeforbund vilde Arbeiderpartiet fått 77 representanter (altså klar majoritet, skjønt partiet ikke hadde mere enn 42,5 % av de avgivne stemmer), mens på den annen side et landsomfattende listeforbund mellem de borgerlige (naturligvis uten N. S. og Samfundspartiet) vilde stanset Arbeiderpartiets mandattall ved 67. Nu blev det som nevnt 70.

Resultatet kan altså resumeres således: Arbeiderpartiet gikk fremdeles sterkt frem i stemmetall og litt i representasjon, men faren for sosialistflertall blev lykkelig avverget for denne gang. Også Høire fikk betydelig fremgang, mens småpartiene gjorde fullstendig fiasko og Bondepartiet fikk føle følgene av sosialistalliansen.

Hvad vil nu skje på det nye storting? Til å begynne med vil der neppe skje store forandringer — bortsett fra enkelte personskifter. Til våren (mars—april 1937) utløper storparten av lønns-tariffene på arbeidsmarkedet og man må være forberedt på, at ordningen av disse spørsmål vil by på mange vanskeligheter, bl. a. fordi de to allierte klassepartiers politikk hittil har ført til en ikke ubetydelig fordyrelse av leveomkostningene, hvad arbeiderne har bebudet kompensert i rikt mål. Det er ikke unaturlig, at det må bli Arbeiderpartiregjeringen, som i første rekke må få den ubehagelige oppgave å møte disse vanskeligheter og ingen kan vel misunde den dette. Dertil kommer, at den sittende regjering ikke alene er Stortingets ganske ubetinget sterkeste gruppe, men også kunde fremvise fremgang ved valgene og at samarbeidet mellom de borgerlige partier iallefall ennå ikke er blitt sterkt nok til å kunne gjøre krav på en avløsning.

Også på andre felter vil regjeringen møte vanskeligheter. Budgettet vil antagelig stige ganske sterkt. I de forløpne 3 år er det alt øket med over 110 millioner kroner til meget nær $\frac{1}{2}$ milliard, men man venter en ytterligere økning på kanskje 50 millioner, bl. a. fordi den i år vedtatte lov om alderstrygd kommer til å måtte medføre sterkt økede utgifter for staten og for skattyderne. Man venter således en fordobling av den alt på forhånd upopulære, lite demokratiske omsetningsavgift på alle varer, og forslag om ytterligere økning av de voldsomme direkte skatter, selv om de gode tider vil kunne gi regjeringen anledning til å forhøie mange inntektsanslag. Det vil nok bli en tung jobb å få budgettene ned igjen efter sosialiststyret med de voldsomme bidragsbevilgninger til et nivå, som bedre svarer til landets økonomiske bæreevne.

Visse tegn tyder også på, at regjeringen i nogen grad må revidere sin tidligere, lettkjøpte antimilitaristiske opfatning. Begivenhetene ute i verden må gi enhver ansvarlig mann noget alvorlig å tenke på. Den mektige Tranmæl (Arbeiderbladet's redaktør og partiets radikale, fanatiske agitator) og teoretikeren, den nye »finanssekspert» Ole Colbjørnsen, har også tildels endret signalene i forsvarssaken, men har dessverre samtidig latt falle farlige ytringer om brudd på Norges gamle hevdede nøytralitetslinje i storpolitikken.

Tiden vil vise, om sosialistregjeringen fremdeles kan bevare det moderate anstrøk den hittil har funnet det klokt og nødvendig å optræ med. Vi må jo ikke glemme, at Det Norske Arbeiderparti

nu i mange år har været det radikaleste i Norden. Den revolusjonære fortid vil nok den røde fløi minne om og der må antagelig gis innrømmelser også til den side; men man kan vel gå ut fra, at de kloke herrer, som leder partiet og regjeringen, også i den nærmeste fremtid vil foretrekke den moderate linje, iallefall inntil man finner det beleilig å la sig styrte på en agitasjonsmessig heldig sak. Antagelig vil regjeringen søke å lokke Venstre til nu — iallefall leilighetsvis — å avløse Bondepartiet som støtteparti; men den valgte venstregruppe er lite radikal, tvertimot utpreget borgerlig forsiktig, så det er ikke sikkert at en slik plan vil lykkes så lett.

For Høire — som nu som det ubetinget sterkeste borgerlige parti får ansvaret for å føre an i opposisjonen mot sosialismen — blir det en oppgave samtidig å søke samarbeidet de borgerlige grupper. Høire gikk denne gang til valg på et sterkt forpliktende *positivt* program og det må også bli på en byggende positiv linje man må søke å samle den borgerlige front. Det gjelder både i næringspolitikken og for de sosiale spørsmål. Forhåpentlig vil det i periodens løp kunne etableres et godt borgerlig samarbeide herom og om gjenreisningen av landets forsvar og sanering av de offentlige finanser; men nogen borgerlig samlingsregjering er tiden neppe moden nok til, ennå iallefall.

Det nye Storting trøder først sammen 11 januar 1937 og gjenvelger utvilsomt Høires fører C. J. Hambro til Præsident.